Epistolia ce se pierduse pe drum

*Pătăranie istorisită de către dascălul bisericii din****

Care va să zică, doriţi să vă istorisesc vreo întîmplare cu bunicu-meu? Bucuros; de ce să nu ne înveselim mai stînd la prujeli? Hei, vremuri de altădată, vremuri de altădată! Cum îţi mai creşte inima de voie bună şi ce dor ţi se face de vesele isprăvi, cînd asculţi povestindu-se despre cele ce, demult-demult, de s-a şi pierdut şirul anilor, se petreceau pe lumea asta! Iară dacă afli amestecat în ele şi vreun neam de-al tău, bunic ori străbunic — apăi chiar că nimic nu-ţi mai trebuie: iacă, ştirească-mi-se gîtul cînd oi cînta la biserică în strană, la acatistul sfintei mucenice Varvara, de nu ţi se năluceşte, ascultînd asemenea întîmplări, cum că mare lucru de nu eşti chiar tu cel despre care le istoriseşte, ca şi cum adică nu numai cu mintea, ci cu adevărat te-ai pomeni în pielea acelui străbun sau ca şi cum sufletul zvînturatului străbun s-ar fi strămutat în pieptul tău... Hei, d-apoi cel mai mult şi mai mult cine tabără pe mine să istorisesc? Fetele şi nevestele tinere; că ele cum mă văd, gata: „Fonia Grigorievici, Foma Grigorievici! hai, *mai spune-ne vreo poveste din acelea înfricoşate! hai spune, spune,..*" şi dă-i în sus, dă-i în jos, c-o fi, c-o păţi... De povestit, fireşte, nu mi-e greu, da după asta ia să vedeţi ce-i pe ele seara, cînd se culcă. Le ştiu eu doar cum dîrdîie atunci toate de frică sub cergă, parcă le-ar scutura frigurile, şi cum îi vine fiecăreia dintre ele să-şi tragă şi cojocul peste ochi. De zgreapţănă vreun şobolan printre oale sau chiar ea, fata sau nevasta, de atinge cu piciorul prin somn cine ştie cum cociorva şi-o dărîmă -„nu mă lăsa. Doamne!" îngheaţă sufletul în ea. Şi a doua zi parcă n-a fost nimic, iarăşi se ţine de capul meu: nu, că să-i povestesc şi să-i povestesc o întîmplare din cele fioroase, vrea să-i povestesc, şi pace bună... Păi, ce istorie să vă mai spun? Nu-mi dă prin minte aşa, cît ai bate din palme... Hai să va istorisesc cum au jucat popa-prostu odată nişte vrăjitoare, cu răposatul bunicu-meu. Numai c-o să vă rog mai întîi, boieri dumneavoastră, să nu nW tehuiţi cu fel de fel de întrebări, c-apoi iese un talmeş-balmeş, de să-ţi ie lumea în cap. Răposatul bunicu-meu, ce să vă spun. nu era fără învăţătură, precum atif alţi cazaci de pe vremea lui. Carte ştia cu tot dichisul, nu încurca nici o buche niciodată. Cum citea el la sărbători din Apostolul în strană, sînt azi

„ unii care nici la degetul cel mic nu i-ar sta. Că doar ştiţi şi voi - pe ea aceea, de-i adunai laolaltă pe toţi ştiutorii de carte din Baturin, n-aveai Vf oie să te ajute careva să-i numeri, ţi-ajungeau degetele de la o singură ne. - NU-i de mirare, aşadar, că oricine se întîlnea cumva cu bunicu-meu îi rcea plecăciune mai pînă la pămînt.

Comandirul oastei căzăceşti, hatmanul, îşi pusese odată în gînd, cine-l ai ştie din ce pricini, să trimită o epistolie ţarinei. Grămătic pe-atunci la .j[eria oastei hătmăneşti era unul - da bată-l potca, uite-am uitat cum îi icea. Parca *yiskreakr,* da parcă nu, parcă altminteri, *Motuzocika* da nu, *M-iMotuzocika,* ori parcă *Golopuţek,* da nici *Golopuţek* nu-i... atîta ştiu că numele lui suna oareşicît cam chisnovat - şi-l cheamă la canţălerie pe bunicul, je-i spune că, uite, a dat poruncă hatmanul să-i fii ştafetă, să duci ţarinei epistolia asta. Nu-i plăcea lui bunicu-meu lungirea trebii, cînd se gătea el să plece la un drum: şi-a descusut dară căptuşeala cuşmei într-o latură, a vîrît epistolia în căptuşeală, a cusut căptuşeala la loc; şi-a scos calul din grajd; pe urmă, ţoc-ţoc, şi-a sărutat nevasta şi cei doi, cum le spunea chiar el, purceluşi, din care unul numai bine avea să fie taica lui frăţîne-meu; şi dînd calului călcîie, a stîrnit în urmă-i o trîmbă de praf, de ziceai că şi-au găsit să joace poarca drept în mijlocul drumului vreo duzină de băietani, de nu şi mai mulţi. A doua zi pe la cîntători, intra în Konotop. Se brodise a fi tocmai vremea iarmarocului din acel oraş: pe uliţi, lumea de pe lume. Dar fiind abia zorii zilei, tot medeanul încă se mai afla cufundat în somn, cu oamenii încremeniţi care pe unde apucase. întins pe jos lîngă vaca lui adusă pesemne la tîrg spre vînzare, dormea tun un beţivan de flăcău, cu nasul roşu ca pieptul botgrosului; puţin mai încolo, o negustoreasă înconjurată de toată marfa ei -bucăţele de cremene, sineală, alice, covrigi - sforăia şezînd în capul oaselor; un ţigan se lungise sub o căruţă; un cărăuş ciumac. în car, laolaltă cu peştele; tologit alături de un maldăr de brîie şi mănuşi de lînă, un rusnac cu barba cît o mătură se crăcănase, de-i ajungeau picioarele pînă-n mijlocul uliţei... mă rog, adunătură, omenire fel de fel, ca la iarmaroc. A stat o vreme bunicul să se uite în tihnă la tot ce era în juru-i. Pe sub umbrarele de pînză, lumea încet-incet, cît timp s-o fi

uitat el, prinsese a mai da semn de viaţă: zăngăneau pe tejghele clondirele, se pornise din nou deverul cîrciumăreselor ovreice; fumul saltă rotocoale ba colo, ba colo şi peste toată piaţa se lăţea din ce în ce mirozna de plăcintă caldă şi a fel de fel de zaharicale de prin tăvile simigiilor. Numai ce-şi aminti bunicul deodată că n-avea la el nimic de scăpărat şi nici tutun: hai prin iarmaroc să caute, să cumpere. Nici douăzeci de paşi n-apucă a «ce - dă nas în nas cu un cazac zaporojan. Ce mai om de viaţă zaporojanul acela! Ţi-era destul doar să-l vezi cum arăta: nădragi din cei nesftrşit de largi, Şalvari căzăceşti, roşii foc, contăş albastru, brîu aprins la culoarea lui, de-ţi
repezea ochii, la şold sabie şi-n dinţi luleaua, lănţugul ei de aramă

spînzurînd pînă jos, la gleznele lui stăpîn-su - zi-i zaporojan, şi-ai isprăvit! H he, soi de oameni ca ei, mai rar! odată-l vezi pe unul: se ridică-n picioar se-ndreaptă de spete, îşi trece palma peste semeţele-i mustăţi, bate din călc(jf de i se-aud potcoavele trăsnind şi - dă-i drumul iute! Da ce-ar fi, de-aţj st prîsnel ca fusul în mîna muierilor, aşa-i ţes Iui picioarele în toate părţile; mjn3 valvîrtej peste toate strunele bandurii, şi-apoi, cit ai clipi, cu pumnii în şolduri buf! iacătă-l pe vine, joacă de prăpăd cazaciocul; iară cînd mi ţi se-aşterne ei pe nişte cîntece din cele pe mai multe glasuri - la inimă te ungea, nu alta!,.. Dusu-s-au dus vremile de altcindva, n-o să mai vedem noi asemenea zaporojeni! Şi cum ziceam, dă bunicul nas în nas cu acela. Intră ei în vorbă unul una, altul alta, ce ţi-e de-aici pîn să legi o prietenie? S-au pus la taclale şi-apoi trage-i sporovăială, de-a uitat bunicu-meu ca de-a muri ce drum îi mai rămăsese de făcut. încinseseră o beţie, el şi zaporojanul, ca la nunţile de înainte să înceapă postul cel mare. Numai că pînă la urmă li s-o fi urii pesemne să tot spargă de podele ulcică după ulcică şi să arunce banii pe fereastră, başca gîndul că iarmarocul, oricum, n-avea să ţină o sută de ani! Aşa încît s-au înţeles atunci între ei să nu se despartă curînd unul de celălalt, iar la drum mai departe, încotro îşi avea rosturile fiecare, să pornească tot împreună. însera de-a binelea cînd au ieşit din oraş călări, tăind peste cîmp. Soarele o tulise la odihnă; în locul lui, în zare, străluceau ici-colo nişte vîrci roşiatice; cîmpul, pestriţ de atîtea ogoare, arăta ca fota de zile mari a unei sprîncenate de neveste tinerele. îl apucase pe zaporojan o mîncărime de limbă cumplită, îi mergea gura ca moara. Bunicul şi, dimpreună cu el, un al treilea, un chefliu ce se-ntovarăşise la drum cu ei, începuseră a se cam lua de gînduri: ce-i cu zaporojanul, zace naiba-n el? Te-ntrebai de unde le mai scotea. Şi tot snoave şi vorbe duhlii, care de care mai năstruşnice, încît bunicul de atîta rîs se ţinea cu mîinile de coaste, ba în cîteva rînduri cît pe ce să-l şi apuce de la lingurea. Dar cu cît se îndepărtau ei tustrei, pe cîmp, cu atît se îndesea şi umbra amurgului; şi cu cît mai vîrtos se lăsa noaptea, tot pe atît i se topea şi zaporojanului semeţia şi vorbele nu i se mai legau cu haz una de cealaltă. Pînă la urmă, se pomeniră cu el că tace chitic şi necontenit tresare la cel mai mic foşnet.

— He, he, frăţîne! Da chiar te-a luat frica, bag seamă, de cînd s-a întunecat. Ori te-oi fi gîndind că mai bine ţi-ar fi acasă, pe cuptor!

— Faţă de voi, n-am ce mă ascunde, răspunse zaporojanul, dintr-o dată răsucindu-se în şa către ei şi privindu-i ochi în ochi, cu obrazul ca înlemnit Voi nu ştiţi, dar eu cîndva, mai demult, mi-am zălogit sufletul necuratului.

— Iaca na. mare lucru! Ce om, cît trăieşte, n-are tevaturi cu diavolul? Ba încă tocmai atunci cel mai bun lucru e să petreci, vorba ceea, pe frînte,

— Hei, măi băieţi! bucuros mi-aş petrece, da uite că sorocul, sireacul, m1 se-mplineşte drept în noaptea asta! Măi frăţînilor! adăugă zaporojanul şi bătu

cu ei: Hai, nu mă lăsaţi! Vegheaţi-mă la noapte; numai o noapte, şi n-oi P cît oi trăi binele ce-mi faceţi!

Cum să nu-i vii într-ajutor unuia care-a ajuns la aman? Bunicu-meu dădu loc încredinţare cum că el mai degrabă s-ar lăsa să-i taie careva moţul de pe Pjj altminteri rasă ca-n palmă, decît să îngăduie diavolului a muşlui cu ! mi lui de potaie un suflet de creştin.

§i poate că ar fi mers mai departe cazacii noştri în pasul cailor, dacă aptea n-ar fi astupat tot cerul cum astupi o fereastră orbind-o cu un ţol ros mohorît, pe cîmp facîndu-se o

beznă ca atunci cînd îţi pui în cap cojocul. Atît numai că în depărtare se desluşea un sîmbure de lumină, şi caii, adulmecînd nutreţul pînă la care nu mai aveau mult de mers, prinseră a călca mai sprinten, ciulind urechile şi sfredelind cu ochii întunecimea. Luminiţa aceea întruna parcă le tot sosea întru întîmpinare şi, după o vreme, iată numai că se ivi înaintea cazacilor o crîşmă lăsată într-o rină ca o muiere abia întoarsă de pe la vreo cumetrie, unde închinase la păhăruşe. Pe-atunci cîrciumile nu erau ca azi. înăuntrul lor, las că n-avea omul loc să se învîrtă, să tragă şi el :: . acolo un danţ, bunăoară o gorliţă sau un hopak, dar nici măcar nu găsea j; vreun ungher unde să se oploşească şi să dea geană-n geană, cînd se urca la cap fumul băuturii, iar picioarele începeau a i se împletici. Ograda era stup de mulţimea carălor ciumacilor; pe sub şopruri, în iesle, în tindă, unul zgîrcin-du-se, altul răstignindu-se, toţi muşterii horăiau de sîrg, ca motanii. Numai cîrciumarul, şezînd deoparte cu opaiţul lîngă el, umplea de crestături răbuşul, să ţină socoteala cinzecilor şi litrelor zvîntate de mai-marii carălor, negustorii ciumaci. I-a cerut bunicul o treime de vadră, pentru el delaolaltă cu tovarăşii lui de drum, şi s-a dus în şura unde-l aşteptau ei. Au cinstit şi apoi s-au lungit alături tustrei. Numai că n-apucă bunicul să se răsucească întîia oară de pe o coastă pe cealaltă şi băgă de seamă că fîrtaţii au şi adormit şi dorm duşi. îl trezeşte atunci pe cazacul care se ţinuse lipcă de ei şi-i aduce aminte ceea ce fagăduiseră amîndoi zaporojanului. Ăsta se saltă într-un peş, se freacă la ochi şi adoarme iarăşi. De voie, de nevoie, a rămas bunicul să stea strajă singur-singurel. Ca să-şi mai alunge somnul, s-a ridicat şi s-a abătut pe rînd la fiecare dintre cară, să vadă ce-i în ele, s-a uitat şi la cai, a tras o lulea, pe urmă s-a mtors în şură şi iarăşi s-a pus să şadă lînga cei doi, veghindu-le somnul. Era o linişte, de auzeai şi musca-n zbor. Deodată, de după o căruţă de-alături, parca-Parcă se tot iţeşte ceva, o mogîldeaţă fumurie, cu coarne... Şi tot atunci Pleoapele începură a-i fi bunicului grele plumb, de trebuia tot mereu să-şi rece ochii cu pumnul şi să şi-i spele cu leaca de votcă ce mai rămăsese. Cum Ş"i limpezea, arătarea aceea îi şi pierea din văz. Mai trecea puţin, iarăşi o zărea ţmdu-se de pe sub vreo căruţă. îşi holba el ochii înadins, cît putea; geaba: PIC°tea. mereu se aşternea o ceaţă peste tot ce era înainte-i; mîinile îi mtepeniseră; scăpă capul la vale şi apoi îl doborî somnul de tot, se nărui ca

răpus. A dormit aşa mult timp pînă să prindă veste - cum se purta el scăfîrlia chilug - că-l cam prea dogorea soarele în creştet, şi abia atunci a săr în picioare. Mi ţi se întinde bunicul o dată, de două ori, se mai scarpină I spete, pe urmă ia seamă că în ogradă nu se mai aflau aşa multe căruţe ca j cu seară. Pesemne că ciumacii, căruţă de căruţă, şirag, după obiceiul lor aşternuseră la drum din fapt de zi. în şură cel de-al treilea cazac dormea tihnit mai departe, iar zaporojanul. nicăieri. Se-apucă repede bunicul să întrebe în dreapta, în stînga - nimeni habar n-avea de nimic; nici urmă de zaporojan decît doar, lepădat în şură, celălalt contăş al lui, pe care şi-l punea uneori peste cel albastru. Se luă de gînduri bunicu-meu şi-l tot încerca o spaimă Cînd se duse la cai să vadă de ei, caii nicăieri, nici al lui, nici al zaporojanului Măi, ce să fie asta? Pe zaporojan, hai să zicem, l-a luat duhul rău; dar caii, cine? Mai stînd cîtva şi cumpănind toate în minte, ajunse bunicul la încheierea cum că, de bună seamă, dracul venise pînă aici pe jos, iar la întoarcere, iadul fiind doară destul de departe, i-a furat calul. Tare-i păru rău bunicului că nu-şi ţinuse cuvîntul; şi încă ce cuvînt: de cazac! „Ei, ce să fac? îşi spuse. O iau la drum pe jos; poate-mi iese-n cale vreun geambaş din cei ce bat iarmaroacele, şi-mi cumpăr de la el alt cal." Dar cînd sa-şi tuflească în cap cuşma - na. că nici cuşma nu-i. A plesnit din palme, de ciudă, răposatul bunicu-meu, amintindu-şi că numai cu o seară înainte, şi pentru scurt răstimp, o schimbase cu a zaporojanului. Diavolul! Cine altul avea interes să-i şterpelească lui cuşma? Şi-acu, iacă poftim ce mai olăcar trimis de hatman la Curtea împărătească! Poftim, mai du-i ţarinei epistolia! Şi unde mi s-a pornit bunicul a mi ţi-l face albie de porci pe diavol, de — gîndesc eu unul — o fi sughiţat încornoratul de nu ştiu cîte ori acolo la el, în iad. Dar cu ocările, departe n-ajungi; şi oricît s-a scărpinat bunicul la ceafă, tot nimic nu i-a dat prin gînd. Ce să facă? Hai repede să-l lumineze alţii cu minţea lor: a sţrins în juru-i toţi oamenii mai acătării aflaţi atunci în circiumă, că ciumaci, că altă lume călătoare poposită acolo, şi le-a povestit de-a fir-a-păr, cutare şi cutare, uite ce necaz dăduse peste el. Au chibzuit în sinea lor ciumacii

lungă vreme, sprijiniţi cu bărbiile în codirişti, au clătinat din capete şi-apoi s-au rostit precum că asemenea faptă peste fire, adică să şterpelească diavolul epistolie trimisă ţarinei de hatman, ei n-auziseră să se mai fi petrecut vreodată pe meleagurile creştineşti. Iar ceilalţi adăugară cum că ce ţi-a furat dracul ori rusnacul, bun furat rămîne, pune-i cruce. Numai cîrciumarul sta singuratic într-un colţ şi tăcea. Se dă atunci bunicul mai aproape de el. Că omul care tace aşa, o fi om păţit, ştie multe. *W* cîrciumarul se arăta scump la vorbă, aşa încît bunicul, de nu s-ar fi scociorît ifl buzunar să scoată la iveală cinci de cîte un zlot, putea sta mult şi bine lingă[e]-— Hai dară să te-nvăţ cum să dai de epistolie, îi spuse cîrciumarul tragîndu-l deoparte, iar bunicul simţi că-i mai vine inima la loc. După cătatul te-am cunoscut că eşti odată cazac, nu muiere becisnică. Ascultă ici: de »

- urna asta puţin mai încolo, se face o cărare ce coţeşte la dreapta spre [C]Litre. De cum o prinde a se întuneca pe faţa cîmpului, tu fii gata să

P[a] stj în pădure îşi au sălaş nişte ţigani care ies afară din vizuinile lor de f°t fierul noaptea pe ilaie, dar numai în cîte o noapte neagră din acele cînd ure vrăjitoarele se mai încumetă la drum, călărind pe cociorve. Anume ce [S]esteresc acei ţigani, tu n-ai treabă să afli. La tot pasul o să te întîmpine în adure vuiet de ciocane bătînd fierul, dar tu să n-apuci într-acolo de unde-i uZi venind vuiet; şi cînd dai de-o potecuţă în preajma unui copac pe care o *n.* vezi că stă pîrjolit, ţine potecuţa aceea şi toţ du-te, du-te, du-te pe ea... Or să înceapă a te zgîria tare mărăcinii, un aluniş încîlcit o-ncerca să-ţi taie calea tu nimic, ţine-o înainte; şi să nu stai locului nici o clipită, pînă n-o să te vezi ajuns la un pîrîu. Acolo o să dai ochi cu cine-ţi este ţie de trebuinţă; ai numai grijă de-ţi umple din vreme buzunarele cu ceea ce li se sade lor să fie pline, că doar de asta au fost născocite... Sunătorii, pricepi tu, le plac şi oamenilor. şi diavolilor.

După care vorbe, cîrciumarul se vîrî în chiţimia lui şi nu voi să scoată mai mult nici un cuvînt.

Răposatul bunicu-meu nu prea era el om din cei slabi de înger; cînd se pomenea c-un lup în faţă, mi ţi-l înşfăca îndată de coadă: dacă-şi croia drum cu pumnii printre alţi cazaci, se prăvăleau toţi ca roadă din pomi cînd îi scuturi. Dar tot îl cam apucară nişte răcori, după ce pătrunse în pădure noaptea, pe un întuneric de să-ţi scoţi ochii. Cerul, catran, nici o steluţă. Şi-o beznă şi-o tăcere grea ca într-o pivniţă afundă; n-auzeai decît doar cum trecea vîntul pe deasupră-ţi sus, hăt-sus, prin crengile cele mai din vîrf ale copacilor şi cum se bălăbăneau acolo deşucheat coroanele copacilor ca nişte capete de cazaci băuţi zdravăn, iar frunzişul lor şoşotea necontenit îndrugînd vorbe fără şir ca la beţie. Numai că se porni să tragă după asta o boare atît de rece. încît pe loc îi fugi bunicului gîndul la tohoarca de-acasă, şi apoi deodată vui pădurea de ciocane bătînd fierul, parc-ar fi fost o sută de baroase încăierate cu nicovalele, îi ţiuiau urechile bunicului. Şi o lumină ca o străfulgerare se abătu în fugă peste sihla din jurul lui. Iar el în aceeaşi clipită zări o potecuţă ce Şerpuia strecurîndu-se printre nişte tufari scunzi. Iacă mai pe urmă şi copacul [ce]l pîrjolit, iacă şi mărăcinişurile! întocmai cum fusese prevestit; bun, va să [a]că nu-l amăgise cîrciumarul. Numai că nu prea-ţi venea să zburzi şi să cînţi, [s]recurîndu-te printre acele tufişuri pline de ghimpi; de cînd se ştia pe lume [nu] pomenise bunicul să zgîrie aşa rău nişte afurisiţi de spini sau nişte lăstari [a]colo: mai la fiece pas îl muşcau, de-i venea să răcnească. încet-încet răzbi Pnă la urmă într-un limpeziş unde, cît putu băga seamă, copacii erau mai rari. [51] [c]u cît mergea el mai departe, cu atît întîlnea alţii din ce în ce mai groşi, cum [nu] văzuse nici măcar pe coclaurii care-s de ceea parte a Ţării leşeşti. Cînd, ia [lte] că printre trunchiurile lor se zăreşte lucind ceva negricios ca oţelul

lustruit: pîrîul. Stătu bunicul lungă vreme pe malul puiului, cătînd în to[a], părţile. Peste apă, mai încolo, ardea un focuşor care ba parcă dădea sa stingă, ba iarăşi răbufnea, şi flacăra lui, oglindită de pîrîu, tremura în unde c un leah din cei nobili picat în laba unor cazaci. Mai la vale, nu departe, iac™ o punte! „Hei, d-apoi că puntea asta numai dracu-n teleguţa de-ar putea-n trece!" Puse totuşi piciorul fără să se înfricoşeze şi, mai iute decît şi-ar scoate careva punga de tabac, să mai tragă o priză pe nări, se văzu dincolo. Abia acum luă seama, uitîndu-se mai bine, că la focul acela şedeau de se-ncălzeau nişte făpturi pînă-ntr-atît de chipoase, încît Dumnezeu ştie ce n-ar fi dat e bunicul, altcîndva, numai să se poată lipsi de asemenea cunoştinţă. Dar acum vrei, nu vrei, bea Grigore

agheasmă, trebuia să lege vorbă cu ele. Drept care le făcu plecăciune mai pînă la pămînt: „Doamne-ajută, oameni buni! Nu i-a răspuns nimeni nici măcar cu o moţăiala din cap; făpturile acelea şedeau, tăceau şi tot zvîrleau în flăcări ceva ce nu puteai înţelege ce era. Văzînd că ar fi încăput şi el la foc, bunicul se aşeză fără să aştepte pofteli. Pociturile - mute; mut şi bunicul. Au stat aşa lungă vreme toţi, cu gurile ca pecetluite. I s-a urît bunicului de atîta tăcere; se scotoceşte în buzunar, scoate luleaua, trage cu ochiul în dreapta, în stînga - nimeni nici măcar cu o privire nu-l învredniceşte. Atunci el: „Rogu-mă domniilor-voastre de-un bine: cum aş face eu pentru ca, precum s-ar zice, să... (că bunicul nu era om neumblat, se pricepea să vorbească din vîrful limbii, iar, la o adică, pînă şi înaintea ţarului de-ar fi avut a se înfăţişa, tot nu se făcea de rîs), pentru ca, precum s-ar zice, să-mi prind nevoia, dar nu cumva să stric vreun rost de-al domniilor-voastre, că de lulea, am eu lulea, da cu ce s-o aprind, *iocUJi*. Pocitaniile, iarăşi nici un cuvinţel; doar că una din ele ia de jos un cărbune aprins şi nici una, nici două, gata cu el drept spre fruntea bunicului: de nu se ferea bunicul degrabă într-o parte, mare lucru dacă nu rămînea păgubaş pe veci de-un ochi. Văzînd el în cele din urmă că vremea trece şi folos tot nimic, îşi hotărî că, i-or da, nu i-or da spurcaţii ascultare, fie ce-o fi - să le spună păsul lui. Spurcaţii îndată ciuliră urechile şi întinseră labele spre el. îi pricepu bunicul numaidecît: adună în căuşul palmei banii citi îi avea la el şi-i zvîrli la picioarele lor, cum zvîrli oase la cîini. Numai cît a făcut asta, deodată i s-a învălmăşit totul în faţa ochilor, pămîntul s-a cutremurat şi s-a despicat, iar el, cum? n-ar fi putut spune, huştiuliuc dedesubt, de s-a tot dus afund pînă aproape-aproape de iad. „Mămulică!" se minună mai apoi, cătînd roată jur-împrejur: cîtă mai soborul de gădine! Vorba ceea.- nu se vedea mutră de mutră. Vrăjitoare, noian, cît mulţimea fulgilor cînd se-ntîmplă, uneori la Crăciun să ningă de prăpădenie: şi dichisite, sulemenite, aidoma cuconiţelor de la noi, venite-n preumblare la iarmaroc. Şi toate, cîte-or fi fost ele acolo, parcă se-mbătaseră, aşa jucau de mama focului un soi de trepak de-al lor, de pe tărîmurile diavoleşti. CumpW praf mai stîrneau, Doamne, apără şi ne mîntuie! Pe-un biet creştin de-al nostru
ite-

fi apucat bîţîielile numai văzînd cum săltau tartoriţele pînă sus, cine ştie *At* Si orîclt e •nfricoşat era altminteri, tot îl pufni risul pe bunicul cînd se U°- ia diavoli: aşa, sluţi cum sînt ei, cu boturile lor scîrboase, de cîine, şi cu Ul oarele lor scurte şi strîmbe, se-nvîrteau fîţîind din cozi în jurul f-jitoarelor, ca flăcăii în jurul fetelor frumoase; iar lăutarii în timpul acesta, mflîodu-şi obrajii, îşi cărau fiecare sieşi pumni în fălci cu nemiluita, cică l iţeau daireaua, şi forăiau subţire pe nas cum sună cornul. De departe, numai cît îl zări, toată laia aceea - tiva spre bunicul. Porci, cîini, capre, dropii, cai, toţi i toate se-ndesau care mai de care în bunicul, cu rîtul, cu botul, cu clonţul şi na! ca poftesc să-l sărute. Tii, ce greaţă i s-a mai făcut şi ce-a mai scuipat! Pe urmă s-a pomenit că-l iau toţi de subsuori şi-l duc aproape cu de-a sila de-l asaza la masă, dar masa - lungă, lungă cam cît drumul de la Konotop la Baturin. „Ei, aşa mai vin de-acasă", gîndi bunicul văzînd ce bucate se înşirau pe masa aceea: şi porcină, şi cîrnaţi, şi ceapă tăiată mărunţel, amestecată cu varză, şi fel de fel de alte bunătăţi. „Se cunoaşte că nemernica seminţie a lui Sarsailă nu ţine posturile." De altminteri bunicul, nu strică să ştiţi, nu dădea îndărăt niciodată cînd i se ivea prilejul să mai înfulece cîte ceva. Poftă de mîncare avea el, răposatul, nu se plîngea; de-aceea şi acum, fără să se apuce la vorbă cu nimeni, trase către el o strachină în care se răsfăţau nişte slănină tăiată bucăţele şi niscai afumătură de picioare de porc, puse mîna pe o furculiţă, da ce furculiţă: mai cît un ţepoi de luat finul, o înfipse în bucata cea mai arătoasă, sprijini dumicatul pe dedesubt cu un dărăb de pîine şi - cînd să ducă la gură îmbucătura, na! îmbucătura nimereşte în gura altcuiva. Şi cleaf-cleaf chiar la urechea lui: o făptură din acelea botoase mestecă şi ronţăie, de se-aude pînă-n celălalt capăt al mesei cum îi trosnesc fălcile. N-a zis bunicul nici cîrc; a repezit furculiţa într-o altă bucată şi-şi făcea socoteală că de-acum, gata, asta e-a lui, numai că dumicatul iarăşi fuge pe gîtiţa altcui. A treia oară iarăşi dă greş. Foc şi pară s-a făcut atunci bunicul; îşi uitase spaima, uitase şi-n labele cui încăpuse. A sărit cu gură mare la toate vrăjitoarele acelea între care se afla:

— Da ce vă e, bre, cimotiile lui Irod! Ce, v-aţi pus în gînd să rîdeţi de roine? Ia să-mi daţi cuşma înapoi cît vă văd, că-i cuşma mea, cuşmă de cazac, °ri, de unde nu. catolic să fiu, vă sucesc rîtul la ceafă!

N-apucă el să rostească pînă la capăt vorbele pe care le scăpase, că toate lghioile ce-l împresurau rînjiră şi se-aşternură pe-un rîs, de-i îngheţă inima!

— Hai şi-aşa! ţivli una din vrăjitoare, pe care bunicul şi-o închipui atunci c"° fi mai-mare peste celelalte, fiindcă arăta la faţă parcă-parcă şi mai cilibie decît ele. De dat ţi-om da cuşma îndărăt la urma urmei, dar numai dacă joci de trei ori la rînd popa-prostu cu noi!
I-auzi colo! Coşcogea cazacul, să joace-n cărţi popa-prostu cu muierile! "a ţinut el bunicul o vreme, zicea nu şi nu! dar pînă la urmă - ei, hai! Au adus

vrăjitoarele nişte slinoase de cărţi, cum sînt cele în care la noi, pe pămînt, ţj cîte-o fată de popă. ca să-şi ghicească ursitul.
— Ascultă ici! îl înştiinţa din nou vrăjitoarea aceea mai cilibie, şi avea un glas de parcă tot lătra subţirel. De-i cîştiga măcar o singură dată - a ta e cuşma: dar de-i rămîne de trei ori popa-prostu, apoi atunci, fără supărare, n.o să-ţi mai vezi cuşma, ba poate nici lumina soarelui n-o s-o mai vezi niciodată
— Fie ce-o fi! Dă cărţile, cotoroanţo!
Iacătă că le-a-mpărţit cotoroanţa. Cînd şi le ia în mînă bunicul - negru j s-a făcut înainte, aşa de păcătoase erau: nici un atu, măcar unul de rîsuj curcifor! Din celelalte culori, cea mai grea carte în mina lui, zecele; perechi -. tufă: şi vrăjitoarea îl strîmtora mereu cu cinci-odată. L-a rămas, a rămas buni-cui popa-prostu. Şi cum l-au văzut rămas, lighioile s-au şi pornit care dincotro să necheze, să latre, să grohăie: „Popa-prostu, prostule! Popa-prostu, prostule!"
— Plesnire-aţi să plesniţi de neam diavolesc! a răcnit şi el astupîndu-şi urechile. Şi s-a gîndit aşa:
„Eh, vrăjitoarea a făcut şmecherii cînd a împărţit cărţile; stai că acum le dau eu". Şi le-a dat el. A tras-o pe cea care să arate atuul. S-a uitat la cele din mîna lui: una şi una, numai atuuri. La început i-a mers strună; dar şi vrăjitoarea: pune jos iarăşi un cinci-odată, de rigi. Bunicul avea în mînă numai atuuri; n-a stat la gînduri, nu şi-a mai făcut nici o socoteală, pleosc! atu după atu în mutrele rigilor.
— He, he, păi, aşa joacă un cazac ca tine? Cu ce mi-ai tăiat cartea, neică?
— Cum, cu ce? Cu atuuri!
— La voi în sat or fi şi astea atuuri; la noi, nu!
Cînd se uită mai bine bunicul - adevărat: erau cărţi de celelalte culori, nu de atu. Ia uite drăcovenie! S-a pomenit rămas încă o dată popa-prostu şi toată drăcărimea s-a pornit să zbiere din răsputeri: „Prostul, prostul!" de dîrdîia masa şi săltau pe ea cărţile. Bunicul se-nfierbîntase, era cel din urmă joc, al treilea; a dat cărţile toi el. Iarăşi i-a mers bine mai întîi. Dar vrăjitoarea iarăşi, cinci-odată: bunicul taie şi cînd, după asta, ia la tind alte cărţi din pachet -scoate numai atuuri.
— Atu! a chiuit bunicul plesnind aşa de năprasnic o carte pe masă, încît a îndoit-o; cotoroanţa tace şi pune peste cartea lui un opt.
— Cu ce mi-o tai, babo, dimone?
Ea ridică atunci cartea şi-i arătă: dedesubt, un şase, dar nu de atu.
— Ia uite ce înşelătorie diavolească! făcu bunicul şi de ciudă trînti cu pumnul în masă din răsputeri.
încă noroc că vrăjitoarea n-avea din culorile ce i-ar fi trebuit ei; bunicului tocmai atunci i se nimeriseră perechi. începe el după asta să ia din pachet, dar -nici o scofală: numai secături îi veneau de jos, îi şi era lehamite. Se mîntuie

hetul. Bunicul pune pe masă într-o doară, fără să se mai uite bine, un biet Pa . yfăjitoarea i-l ia. „Iacă măre! Ce-o fi asta? Ee, numai că aici nu prea-i lucru şa t [a mijloc!" Şi trage cărţile uşurel sub masă, de face asupra lor cu mîna C mnul crucii; cînd se uită din nou în ele, ce să vadă? Birlicul, riga şi fantele , atu; va să zică, dama o pusese el jos mai înainte, nu un şase.
— Hei, că prost am mai fost! Riga de atu! Ce! l-ai luat? aud? Soi rău ce-mi ţj! Da un birlic nu vrei? Birlic! Fante!...
A răsunat atunci iadul de-un tunet; pe vrăjitoare o apucase un tremurici si te-ntrebi de unde, cuşma - buf! îi sare bunicului drept în obraz.
— Apăi nu, nu mi-e destul! a strigat sumeţindu-se bunicul, după ce-şi îndesase cuşma-n cap. De nu văd tot acum în faţa-mi şi calul meu sireap, aiungă-mă trăsnetul uite-aici, pe locul ăsta spurcat, dacă nu fac semnul crucii peste voi! Şi chiar sta gata să înalţe mîna,

cînd numai ce aude un trosnet şi vede picînd în faţa lui nişte oseminte.
— Ăsta ţi-e bidiviul!
Ca un copil crud la minte, aşa s-a pus pe plîns bietul cazac privind ciolanele acelea de cal. Tare-i mai părea rău că-l pierduse pe tovarăşul drumurilor lui de pînă atunci!
— Daţi-mi un alt cal cum o fi, să pot pleca odată din vizuina voastră! Numai cît pocni din harapnic un diavol - pe loc se pomeni bunicul călare
pe un cal focos ce nu-şi mai afla astîmpăr sub el, mereu ridicîndu-se în două picioare; şi aşa a zbughit-o din iad în sus bunicul, zburind ca pasărea.
Dar mai apoi, pe cînd se afla pe la jumătatea drumului peste faţa pămîntului, tare s-a înfricoşat văzînd cum sărea calul peste viroage şi smîrcuri, fără să i se supună oricît îl stropşea şi oricît îi scurta dîrlogii. Te cutremurai numai cît îl ascultai pe bunicul povestind prin ce locuri cumplite i-a fost dat atunci să treacă. Aruncă el din şa o privire spre pămînt şi-l ia groaza: îi întîmpina o prăpastie! una cu povîrniş fioros, drept ca zidul! Şi bidiviul dracului, nici habar; glonţ într-acolo. A dat bunicul să-l ţină-n frîu: da unde era chip! Scăpărînd din copite, gloaba dă-i înainte în rîpă la vale, ca orb, peste buturugi, peste orice-i ieşea în faţă, şi, cînd a ajuns în fundul rîpei, s-a năruit venind odată de pămînt, de şi-o fi dat duhul pesemne. Bunicu-meu cel puţin °u mai ţinea minte nimic altceva din cele ce mai păţise atunci; iar cînd şi-a mai venit în fire cît de cît şi a privit în jurul lui, a văzut că se lumina bine de zi; pe urmă, clipind, şi-a dat seama că el cunoştea locurile pe care le avea sub ochi 5 că zăcea lungit chiar pe coperişul casei lui.
A coborît de-acolo crucindu-se. Ia uitemneata drăcie! E cumplit, ce lucruri peste fire se pot petrece cu un om! Cînd se uită la manile lui: numai sJnge; aruncă o privire în butoiul de păstrat apă, că era plin: pe faţă, iarăşi nge. Ia şi se spală, ca să nu-şi sperie plozii, şi-apoi intră cu pas domol: dar lnauntru plozii, cînd îl văd, se dau îndărăt şi-i spun arătînd cu degetul: *„Iote,*
121
178 «.
iote, mamaparcă-i nebună, sare!"[5] Şi adevărat că şezînd pe laviţă cu fusul în mînă şi vîrtelniţa dinainte, însă dormind, cum o furase somnul în timp c torcea, muierea lui sălta întruna. A apucat-o uşurel bunicul de mînă şj trezit-o: „Bine te-am găsit sănătoasă, nevastă! Cum o mai duci?" Ea mai fntîi a holbat ochii uitîndu-se lung la el, iar apoi dîndu-şi seamă că bărbatu-su era ce din faţa ei, nu altcineva, i-a spus că a visat şi că în visul acela al ei se făcea că plita pornise a umbla prin casă şi, cu o lopată, se-apucase de zvîrlit ne uşă-afară oale, ciubere şi naiba să mai ştie ce. „Hei, îi răspunse bunicul, la tjne a fost în vis, cu mine a fost aievea. O să trebuiască, văd eu, să facem sfeştania casei; dar acum n-am cînd." Şi după ce spuse acestea şi-şi mai trase puţin sufletul, îşi făcu rost de un cal şi nu se mai opri din drum nici zi, nici noapte pînă nu ajunse acolo unde avea el poruncă şi-i dădu ţarinei epistolia. I-au văzut lui ochii, pe locurile acelea, nişte minunăţii, de nici nu mai prididea să le istorisească pe toate mai tîrziu: cum a pătruns, petrecut de cei de la curtea împărătesei, într-un palat aşa de înalt, că de-ai pune una peste alta zece case de la noi tot n-ar fi destul, poate, ca să ajungă cea din vîrful lor aşa de sus. Cum s-a uitat el s-o vadă pe ţarină, cînd a intrat în cea dintîi încăpere - şi ţarina, nicăieri; în odaia de-a doua — iarăşi nu; în cea de-a treia - nici aici; şi nici măcar în cea de a patra; dar cînd în cea de-a cincea, iacătă-o. Ea, în carne şi oase: purta pe cap coroană de aur, pe umeri un contăş nou-nouţ, fumuriu, în picioare ciboţele roşii şi stătea la masă, mînca găluşte, dar gălbui de unsoare găluştele acelea, aur, nu altceva. Şi cum a poruncit ea slugilor să toarne la bumăşti în cuşma bunicului întoarsă cu gura în sus, pînă i-au umplut-o ochi... da unde-i chip să mai ţin minte cîte şi mai cîte ne istorisea el? Dăduse pe deplin uitării buclucul ce-l avusese cu tartorii şi, dacă se-ntîmpla să-i pomenească cineva despre acea păţanie, tăcea, de parcă habar n-ar fi avu! şi numai cu greu de-l puteai cînd şi cînd îndupleca să mai povestească ce fusese atunci. Şi - întru pedeapsă de sus, pesemne, că nu sărise să facă pe loc sfeştania casei, după ce trecuse prin ce trecuse - muierii lui, an de an şi nesmintit în aceeaşi zi cînd pătimise ea întîia oară, iarăşi i se întîmpla pozna aceea de-a mai mare minunea, că numaidecît îi venea să joace şi mai multe nu. Ori cu ce s-ar fi îndeletnicit, picioarele i se porneau la joc singure-singurele şi inima îi tot da brînci să se lase pe vine ca la cazacioc.